
¹ Oresta Remeshylo-

Rybchynska

² Vladyslav Havretskyi

e-mail: oresta.i.remeshylo-
rybchynska@lpnu.ua
orcid: 0000-0003-3232-3632
vladyslav.r.havretskyi@lpnu.ua
orcid: 0009-0002-6646-6105

¹ Ореста Ремешило-

Рибчинська,

² Владислав Гаврецький

УДК 72.025.3:930.25:364.444

АКТУАЛЬНІСТЬ АДАПТАЦІЇ ІСТОРИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ ДЛЯ ПОТРЕБ ПІСЛЯВОЄННОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

ACTUALITY OF ADAPTATION OF HISTORICAL AND ARCHITECTURAL OBJECTS TO THE REHABILITATION NEEDS OF MILITARY PERSONNEL

Keywords: historic complex, adaptation,
inclusiveness, rehabilitation, architectural heritage.

Ключові слова: історичний комплекс, адаптація,
інклюзивність, реабілітація, архітектурна спадщина.

¹ PhD, Associate Professor of Design and
Fundamentals Department, Lviv Polytechnic National
University, Lviv

² Postgraduate student of the Department of
design and architecture basics
Lviv Polytechnic National University, Lviv

¹ канд. арх., доцент кафедри дизайну та основ
архітектури, Національний університет
«Львівська політехніка», Львів

² аспірант кафедри дизайну та основ архітектури,
Національний університет «Львівська
політехніка», Львів

<https://doi.org/10.23939/sa2025.03.163>

Abstract

It is well known that Ukraine has a large number of preserved and semi-ruined historical complexes of palaces, castles, industrial facilities, and other types of complexes that are in a state of stagnation and are not being used effectively. The process of adapting such objects requires a professional approach and a thorough study of the issues, including systematic analysis and the development of architectural solutions. The realities of today require a rethinking of the use of architectural heritage in Ukraine, especially in the context of post-war reconstruction and rehabilitation. Historical complexes that previously served cultural, religious, or defensive functions can become an important resource for creating rehabilitation spaces for military personnel and civilians affected by war.

There are dozens of successful examples in global practice of adapting ancient complexes for medical, psychological, and rehabilitation needs. Research on international experience indicates the successful use of the architectural environment for psychological rehabilitation needs, which has a positive impact on physical and psychological recovery.

In Ukraine, there are examples of the adaptation of historical buildings and complexes for tourism purposes. The issue of adaptation for rehabilitation functions remains underdeveloped. Existing research mainly focuses on preserving authenticity, restoration, and protecting cultural heritage.

The necessity of developing an algorithm for adapting historical complexes to the function of rehabilitation is relevant for our region. Taking into consideration international experience with regard to Ukrainian post-war society may become the basis for adapting historical complexes in the field of rehabilitation.

Анотація

Відомо, що в Україні налічується велика кількість як збережених, так і напівзруйнованих історичних комплексів палаців, замків, промислових об'єктів та інших типів комплексів, які перебувають у стані стагнації та не використовуються ефективно. Процес адаптації таких об'єктів потребує фахового підходу та ретельного вивчення проблематики, в тому числі системного аналізу та вироблення архітектурних засобів. Реалії сьогодення вимагають переосмислення використання архітектурної спадщини в Україні, особливо в контексті післявоєнної відбудови та реабілітації. Історичні комплекси, які раніше виконували культурні, релігійні чи оборонні функції, можуть стати важливим ресурсом для створення реабілітаційних просторів для військових та цивільних осіб, постраждалих від війни.

У світовій практиці налічують десятки успішних прикладів адаптації старовинних комплексів як під медичні потреби, так і психологічні та реабілітаційні. Дослідження міжнародного досвіду вказує на успішне використання архітектурного середовища для потреб психологічної реабілітації, які позитивно впливають на фізичне та психологічне відновлення.

В Україні є приклади адаптації історичних споруд і комплексів для туристичних цілей. Проблема адаптації для реабілітаційних функцій є недостатньо розробленою. Існуючі дослідження в основному зосереджені на збереженні автентичності, реставрації та охороні культурної спадщини.

Потреба в розробленні алгоритму адаптації історичних комплексів під функцію реабілітації є актуальною для нашого регіону. А взяття до уваги міжнародного досвіду з врахуванням українського післявоєнного суспільства може стати підґрунтям для адаптації історичних комплексів у сфері реабілітації.

Постановка проблеми

Україна налічує велику кількість історичних комплексів, таких як замкові, палацові, монастирські та інші типи комплексів, які підтримуються Національним заповідником історії та архітектури. Чимало з цих об'єктів потребують адаптації до сучасних потреб, що може бути вирішено шляхом модернізації.

Одним із шляхів модернізації історичних комплексів є створення на їхній базі центрів психологічної реабілітації. Історичні комплекси, які мають відповідну структуру, вигідне розташування в ландшафті та історичну цінність.

У процесі адаптації важливо, щоб будівлі були пристосовані для сучасних вимог, таких як комфорт, безпека, доступність, а також гостинність. Це вимагає нових архітектурних рішень і технологій, які не пошкоджують історичну цінність місць.

Аналіз джерел та публікацій

Джерелами для теми доцільності адаптації історичних комплексів під функцію реабілітації слугує «Відновлення історії: перетворення монастирів у терапевтичні простори в Тоскані» (Бьянкі М. та Конті Л., 2018). У своїй праці автор дає пропозицію використання історичних монастирських та торгових комплексів під медичні центри. Головним правилом є дбайливе ставлення до автентичних деталей споруди чи комплексу та збереження балансу між функцією та виглядом. Також автори вказують на те, що саме монастирські комплекси позитивно впливають на духовне відновлення, створюючи сприятливі умови для релаксації та медитації. Науковці (Феррарі, 2017) зосереджуються на перетворенні релігійних будівель під нову функцію, зокрема, для медичних і реабілітаційних центрів, акцентують на міждисциплінарному підході фахівців, таких як реставратори, історики та психологи для досягнення результату, який матиме лікувальну функцію. У своїй статті «Адаптація та збереження архітектурної спадщини» (Здетозевецька, Ковальська, 2023) автори виділяють проблему ефективного використання житлових історичних комплексів, аналізуючи труднощі в легалізації та введенні в життя таких комплексів на законодавчому рівні. Також пропонують інтеграцію сучасних технологій в історичні архітектурні комплекси для їх адаптації до туристичних і комерційних функцій. Публікації О. Лесика також містять рекомендації щодо використання замкових та монастирських комплексів для туристичних цілей. Варто виділити працю «Деякі аспекти збереження і використання пам'яток старовини» (Артішевський, 2007), в якій автор торкається проблеми архітектурного права, яке не є самостійною інституцією. А вдосконалення архітектурного права дасть змогу законно відновити та сприятиме адаптації історичної архітектури під нову функцію. Одним із прикладів досліджень, які торкаються адаптації історичних комплексів в Україні, є праця «Особливості інтеграції нових функціональних елементів у планувально-просторову структуру історичних замкових комплексів» (Андрусяк, 2020). У ній акцентовано на важливості збереження автентичності архітектури у процесі адаптації комплексів замків під нову функцію.

Мета статті

Проаналізувати теоретичні підходи та практичний досвід адаптації історичних комплексів до потреб реабілітації.

Виклад основного матеріалу

Історія використання архітектурної спадщини для медичних і реабілітаційних цілей має глибоке історичне підґрунтя. У XVII–XVIII столітті при храмах та монастирях існували лічниці та притулки для потребуючих. У середньовіччі монастирі поєднували в собі функцію не тільки релігійних осередків, а і госпіталів. Цей принцип поєднання функції релігії та надання медичної допомоги в подальшому відіграв важливу роль у розвитку та переформуванні архітектурних комплексів.

У XVIII–XIX століттях у багатьох країнах Європи починає формуватися практика цілеспрямованої адаптації великих історичних комплексів – замкових, монастирських, садибних – для розміщення шпиталів, санаторіїв та притулків у час воєн та післявоєнного періоду. Такі об’єкти забезпечували необхідний простір, ізолюваність і сприятливі умови для лікування, що було особливо важливо в умовах обмежених ресурсів тих часів. Під час бойових дій Першої світової війни цілий ряд державних та приватних архітектурних комплексів, зокрема монастирів та резиденцій на території Галичини, перетворилися на місця реабілітації постраждалих на фронті. Про це зазначають В. Нестеренко та М. Успенський у своїй науковій праці (Нестеренко, Успенський, 2023). Адаптивне повторне використання – це зворотний підхід, коли ділянка й будівля вже визначені, а функція та відновлення залишаються змінними. Сформована оболонка, враховуючи потреби користувача та свою цінність, дає можливість змінити функцію на нову. І це твердження можна брати за основу, адже таке переродження допомагає не тільки зберегти історичну цінність архітектури, але й надати їй практичної значимості для міста.

Один з відомих прикладів адаптації історико-архітектурного комплексу під функцію шпиталю є Львівська політехніка, простори якої були тимчасово переформовані у військовий шпиталь. За архівними даними, в головному корпусі університету розміщувався імперський військовий шпиталь, де лікували поранених. Великі аудиторії з високими стелями переформували на палатні відділення та операційні. Лабораторії й кабінети були використані як перев’язочні, склади медикаментів чи пункти сортування. Завдяки великому простору аудиторій (рис. 1) фахівці змогли адаптувати аудиторії та актову залу для палат та операційних без зміни габаритів приміщень (Зілінський, 2021).

Рис. 1. Палата для хворих. Головний корпус Львівської політехніки

Реалії сьогодення потребують також вироблення нових підходів до використання та адаптації історичних комплексів для потреб післявоєнної реабілітації військових. Створення просторів для реабілітації стали одним із пріоритетних завдань на державному рівні. Згідно з даними порталу відкритих даних Львівщини у Львівській області станом на 2025 рік функціонують 125 закладів охорони здоров’я, включаючи лікарні, центри первинної медико-санітарної допомоги та поліклініки (Online доступно: <https://data.loda.gov.ua/dataset/c92ec25b-7495-423b-8951->). Щодо реабілітаційної інфраструктури, то тільки у Львівській області налічується декілька десятків реабілітаційних

центрів, зосереджених переважно в обласному центрі. Серед них – Національний реабілітаційний центр «Незламні», центр «Superhumans», Простір здоров'я, центр «Без обмежень» та інші.

Згідно з ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд» (Інклюзивність будівель і споруд: Мінрегіон України, 2018), як зазначено в одному з пунктів, згідно з конвенцією про права осіб з інвалідністю у випадку неможливості виконати повноцінне пристосування для МГН, можна використати принцип розумного пристосування (п. 4.1). Цей термін означає внесення за необхідності модифікацій і коректив, що не становлять конструктивних та суттєвих візуальних змін будівлі. Таке формулювання дає можливість адаптувати необхідні норми для безперешкодного пересування будівлею територією з врахуванням естетичної цінності історичної архітектури.

Одним з вітчизняних прикладів вдалої адаптації зі зміною первинної функції є Монастирський комплекс отців Реформаторів у місті Рава-Руська, зведений у XVIII столітті, який є пам'яткою архітектури національного значення (охоронний номер 1385) і наразі перебуває в процесі реставрації та пристосування до сучасних культурних функцій. Реставрація комплексу розпочалася у 2015 році з ремонту даху.

Згідно з проектом планується створення Центру діалогу українсько-польської культури з історичними, освітніми, рекреаційними та спортивними приміщеннями, облаштування чотирьох дитячих будинків сімейного типу для розміщення дітей-сиріт, реконструкція інженерних мереж, утеплення даху, встановлення котельні на твердому паливі та інші будівельні роботи. У процесі адаптації збережено історичну структуру будівлі, зокрема планування келій та костелу. Нові функціональні елементи, такі як житлові приміщення для дитячих будинків та зали центру діалогу, інтегруються з урахуванням автентичних архітектурних форм. Особливу увагу приділено забезпеченню інклюзивності та енергоефективності, зокрема через встановлення сучасних інженерних систем та утеплення конструкцій.

Переходячи до іноземних прикладів адаптації історичної архітектури під реабілітацію, звернемо увагу на підхід до архітектурної адаптації історичних комплексів та об'єктів архітектурної спадщини в Україні та Європі.

Рис. 2. План 2-го поверху палацового комплексу

Рис. 3. Генплан комплексу в Мацяєво

Один з прикладів – адаптація палацового комплексу у Мацяєво (рис. 2, 3), що розташований у Західному Помор'ї, Польща. Побудований у неоготичному стилі в XIX столітті. Зараз діє як багатофункціональний центр соціального призначення. Палац зазнав кількох функціональних змін: від аграрної школи до готелю. Сьогодні це будинок для людей похилого віку. Під час адаптації особливу увагу приділено збереженню автентичних елементів палацу. На території палацу простя-

гається озеро, яке надає додаткову цінність об'єкту. Головний принцип адаптації полягав у мінімальному втручанні у планувальну структуру. В історичних келях було розміщено палати, зберігаючи оригінальні стелі, дерев'яні оздоблення, кахельні печі. Попри перепланування внутрішнього простору, архітектори мінімізували втручання в тканину будівлі, намагаючись зберегти автентичність.

Об'єкт адаптований до вимог доступності: ліфти, пандуси, поручні, розширені дверні отвори були інтегровані в інтер'єр без порушення історичного вигляду.

Також згідно з описом була проведена поверхнева реконструкція палацу, включаючи ремонт пошкоджених віконних рам на алюмінієвих вікнах, автентичний декор банкетного залу та дві кахельні задекоровані печі були збережені. У 2000 році його функція була розширена добудовою двоповерхового павільйону, з'єднаного з основним корпусом палацу.

Окрім палацових комплексів та навчальних закладів, цінними об'єктами архітектурної спадщини є релігійні споруди, а саме монастирські комплекси.

Ле Монастір в Квебеку також є одним з вдало реалізованих прикладів функціональної та візуальної адаптації архітектури. Проєкт передбачав реставрацію дахів і фасадів історичних корпусів, оновлення вікон, модернізацію інженерних мереж, перепланування та відновлення внутрішніх приміщень (зокрема склепінь і горища), переобладнання келій у сучасні кімнати, реставрацію оздоблення й меблів, озеленення території та частковий демонтаж допоміжних споруд.

Рис. 4. Реконструкція головного входу

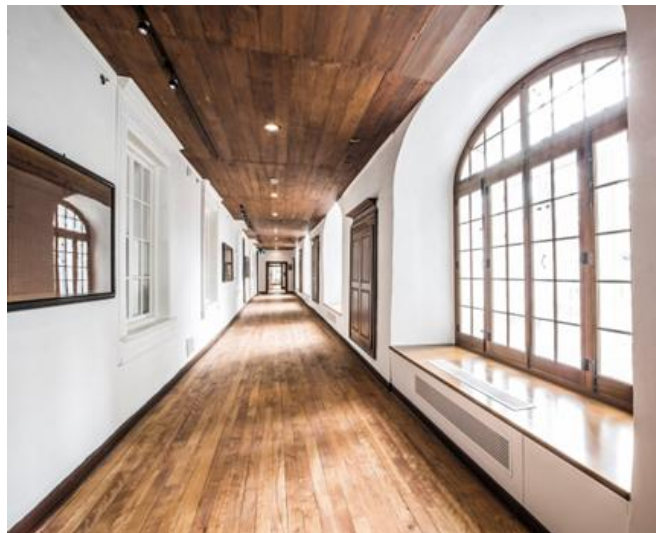

Рис. 5. Коридори споруди

Також в проєкті встановлено геотермальну систему опалення та охолодження. Існуючі конструкції будівлі (рис. 4, 5) пристосували до кліматичних та екологічних вимог, використовуючи властивості матеріалів, з яких побудована будівля. До прикладу каміни та сходи використовували як вентиляційні канали. Зовнішні стіни, виконані з каменю, також допомагають у калібруванні температури. Інженерам вдалось зберегти необхідні для виставкових зал умови мікроклімату.

Висновки

На основі проведеного дослідження можемо дійти висновку, що адаптація історичних архітектурних комплексів для реабілітаційних та інклюзивних цілей сьогодні є надзвичайно актуальною, особливо в умовах збройного конфлікту в Україні. Зростання потреб у фізичному, психологічному та соціальному відновленні військовослужбовців і цивільного населення змушує шукати нові рішення в архітектурному середовищі. Історичний огляд свідчить, що архітектура з давніх часів виконувала лікувальні й гуманітарні функції.

Нормативно-правова база України, створює основу для адаптації пам'яток, проте залишається малогнучкою. Порівняно з європейськими країнами, де адаптація пам'яток є частиною сталого соціального розвитку, українські реалії потребують нормативної модернізації.

Практичні приклади підтверджують доцільність такого підходу. В Україні прикладом є реставрація монастиря отців реформатів у Раві-Руській, який трансформують у Центр діалогу культур і простір для дитячих будинків. У Польщі палац у Мацеєво переобладнано в будинок для людей похилого віку з дотриманням автентичної архітектури. У Канаді монастир августинок у Квебеку став сучасним медичним і духовним центром. Ці приклади свідчать про можливість делікатної інтеграції інклюзивних та лікувальних функцій в історичне середовище. Як підсумок можемо стверджувати, що історична архітектура здатна відігравати ключову роль у формуванні середовища для лікування, психологічної підтримки та інклюзії.

Бібліографія

Андрусак А. (2020). Особливості інтеграції нових функціональних елементів у планувально-просторову структуру історичних замкових комплексів. Львівський національний університет, Видавництво: Science.lpnu.ua.

Андрусак У. Б. (2023). Інтеграція нових функціональних елементів у історичне середовище замкових комплексів, VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Дослідження, інтерпретація та музеєфікація нерухомої спадщини та культурних ландшафтів». Львів, 12–13 жовт. 2023.

Андрусак У. Б. (2022). Приклади залучення історичних замкових комплексів до сучасних функцій, XVI International Scientific and Practical Conference «Modern directions of Scientific Research Development». Chicago, USA, 7–9 September 2022.

Бевз М. В. (2011). Завдання збереження та регенерації цінних архітектурно-містобудівних комплексів історичних міст. *Проблеми розвитку міського середовища*. Вип. 5–6. С. 15–23.

Бевз М. В. (1996). Проблема збереження різночасових містобудівних історичних комплексів у архітектурній тканині міста. *Урбаністично-архітектурні проблеми міст Галичини*. Львів: ДУЛП.

Державні будівельні норми України (2018). Інклюзивність будівель і споруд: Мінрегіон України. Київ.

Зілінський В. (2021) Сліди війни: унікальні фото післявоєнної Львівської політехніки. URL: <https://lpnu.ua/news/slidy-viiny-unikalni-foto-pisliavoiennoi-lvivskoi-politekhniky>

Комітет з питань інтеграції України до Європейського союзу, 2021. [online] Доступно: <https://comeuroint.rada.gov.ua/print/73340.html>

Лесик О. В. (1987). Охрана и рациональное использование памятников архитектуры. Львів.

Лесик О. В. (2014). Пристосування пам'яток архітектури України для нових потреб: сучасна проблематика. *Архітектурна спадщина Волині*. Вип. 4. С. 22–26.

Місцевий портал відкритих даних Львівщини [online] Доступно: URL:<https://data.loda.gov.ua/dataset/c92ec25b-7495-423b-8951->

Нестеренко В. В., Успенський М. С. (2023). Інноваційний підхід до адаптивного повторного використання існуючих будівель Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.031>

ArchDaily (2021). Le Monastère des Augustines / ABCP Architecture [online] Доступно: <<https://www.archdaily.com/798258/le-monastere-des-augustines-abcp-architecture> [Дата звернення 13 квітня 2025].

Bianchi M. & Conti L. (2018). Restoring History: The Conversion of Monasteries into Therapeutic Spaces in Tuscany. *Journal of Architectural Conservation*, 24(3), 45–58.

Ferrari G. (2017) Adaptive Reuse of Monasteries and Religious Buildings: From Sacred Places to Healing Spaces. *Architectural Journal of Italy*, 11(2), 102–115.

References

- Andrusiak, A. (2020). Features of integrating new functional elements into the spatial planning structure of historic castle complexes. Lviv National University. Publisher: Science.lpnu.ua.
- Andrusiak, U. B. (2023). Integration of new functional elements into the historical environment of castle complexes, VI International Scientific and Practical Conference «Research, Interpretation and Museification of Immovable Heritage and Cultural Landscapes». Lviv, October 12–13, 2023.
- Andrusiak, U. B., (2022). Examples of the involvement of historical castle complexes in modern functions, XVI International Scientific and Practical Conference «Modern directions of Scientific Research Development». Chicago, USA, September 7–9, 2022.
- Bevz, M. V., (2011). The task of preserving and regenerating valuable architectural and urban complexes of historic cities. Problems of urban environment development, 5–6, 15–23.
- Bevz, M. V. (1996). The problem of preserving historical urban complexes of different periods in the architectural fabric of the city. Urban and architectural problems of the cities of Galicia. Lviv: DULP.
- State Building Standards of Ukraine (2018). Inclusiveness of buildings and structures: Ministry of Regional Development of Ukraine. Kyiv.
- Zilinsky, V. (2021) Traces of war: unique photos of post-war Lviv Polytechnic. URL: <https://lpnu.ua/news/slidy-viiny-unikalni-foto-pisliavoiennoi-lvivskoi-politekhniky>
- Committee on Ukraine's Integration into the European Union, 2021. [online] Available at: <https://comeuroint.rada.gov.ua/print/73340.html>
- Lesyk, O. V. (1987). Protection and rational use of architectural monuments. Lviv.
- Lesyk, O. V. (2014). Adaptation of architectural monuments of Ukraine to new needs: contemporary issues. Architectural heritage of Volhynia, 4, 22–26.
- Local open data portal of Lviv region [online] Available at: URL:<https://data.loda.gov.ua/dataset/c92ec25b-7495-423b-8951->
- Nesterenko, V. V., Uspensky, M. S. (2023). An innovative approach to the adaptive reuse of existing buildings Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.01.2023.031>
- ArchDaily (2021). Le Monastère des Augustines / ABCP Architecture [online] Доступно: <<https://www.archdaily.com/798258/le-monastere-des-augustines-abcp-architecture> .
- Bianchi, M. & Conti, L. (2018). Restoring History: The Conversion of Monasteries into Therapeutic Spaces in Tuscany. Journal of Architectural Conservation, 24(3), 45–58
- Ferrari, G. (2017). Adaptive Reuse of Monasteries and Religious Buildings: From Sacred Places to Healing Spaces. Architectural Journal of Italy, 11(2), 102–115.